

oživilí sme

PANCIEROVÝ VLAK ŠTEFÁNIK

TLAČOVÁ SPRÁVA
16. apríl 2010

Projekt pancierový vlak Štefánik

realizovaný pod záštitou prezidenta Slovenskej republiky Ivana Gašparoviča

V roku 2009 sme predstavili povstalecký improvizovaný pancierový vlak Štefánik (IPV Štefánik) pri príležitosti 65. výročia Slovenského národného povstania. Myšlienka zrekonštruovať a spojzduť IPV Štefánik vznikla pred niekoľkými rokmi. Prišli s ňou pracovníci Múzea SNP v Banskej Bystrici a nadšenci z Klubu historickej techniky zo Zvolena. Nakoľko sa idea pancierového vlaku zapáčila aj ďalším partnerom tohto náročného a zároveň výnimočného projektu, po spoločných rokovaníach sa začali rekonštrukčné práce. Rekonštrukcia trvala asi 2 mesiace, po ktorých bol IPV Štefánik 28. augusta 2009 predstavený verejnosti.

Oživenie pancierového vlaku Štefánik prinieslo neočakávaný úspech, v minulom roku vlak navštívilo okolo 40 000 ľudí. Práve pre tento veľký záujem verejnosti sme sa spolu s partnermi rozhodli v projekte pokračovať aj tento rok a pokúsiť sa prelomiť hranicu návštevnosti, ktorú sme doteraz dosiahli. Pokračovanie v projekte má zároveň symbolický význam, pretože v tomto roku si pripomenieme 65. výročie oslobodenia Slovenska po skončení 2. svetovej vojny a možno aj preto sa spoločenská ani historická hodnota takéhoto vlaku nedá vyčíslit'.

Vlani ste pancierový vlak mohli vidieť na prezentačných akciách:

- v Banskej Bystrici a v Hronci v dňoch 29. - 30. august 2009 počas osláv SNP
- na pretekoch parných rušňov Grand Prix vo Zvolene a počas rekonštrukcie bojov pri obci Stará Kremnička v dňoch 12. - 13. september 2009

Zrekonštruovaná súprava IPV Štefánik pozostáva z:

- pedsunutého tykadlového vozňa - vlastníkom je KHT Zvolen
- delového vozňa – replika bola vyrobená pre účely nakrúcania filmu „Deň, ktorý neumrie“, patrí mestu Zvolen
- tankového vozňa – je to dobový vozeň, ktorý patrí ŽOS Zvolen
- parného rušňa 422.0108 – patrí KHT Zvolen
- guľometného vozňa – dobový vozeň patriaci Múzeu SNP v Banskej Bystrici

Novinkou oproti minulému roku sú tri expozičné vozne, ktoré obsahujú výstavu o Slovenskom národnom povstaní a pancierových vlakoch:

- dobový expozičný vozeň s výstavou o SNP a pancierových vlakoch patriaci Múzeu SNP
- dobový expozičný vozeň s veľkoplošnou obrazovkou a video dokumentáciou patriaci Múzeu SNP
- dobový expozičný vozeň s výstavou o stavbe a rekonštrukcii IPV patriaci KHT Zvolen

Projekt sme sa snažili štylizovať nielen do roviny prezentačnej, ale najmä vzdelávacej. Naším cieľom je priblížiť ho okrem širokej verejnosti, aj žiakom základných a stredných škôl. Snažili sme sa ponúknuť im iný - interaktívny spôsob výučby, ukázať kúsok našej histórie inak ako len z obrázkov učebníc, ponúkame možnosť prezrieť si priamo na mieste dobové fotografie, či videodokumentáciu, pre školy máme tiež pripravený metodický materiál na CD a DVD nosičoch.

Sme presvedčení, že práve zvolená forma putovnej výstavy v železničných vozňoch je najjednoduchšou a najefektívnejšou formou ako priblížiť školskej mládeži dejiny Slovenského národného povstania a veríme, že jeho zrekonštruovaná podoba bude pre vyučovací proces rovnakým oživením a nezabudnuteľným prvkom, ako bolo v Slovenskom národnom povstaní postavenie a nasadenie troch pancierových vlakov (Štefánik, Hurban a Masaryk).

Pancierový vlak bude na vybraných železničných staniách k dispozícii školským skupinám a individuálnym záujemcom päť dní v týždni, v čase od 9:00 h. do 18:00 h. Pancierový vlak okrem toho môžete vidieť a navštíviť aj na ďalších sprievodných víkendových podujatiach.

Harmonogram projektu Pancierový vlak Štefánik:

Košice (akcia <i>Prebúdzanie Katky</i>)	19. 04. 2010 – 25. 04. 2010
Liptovský Mikuláš	03. 05. 2010 – 08. 05. 2010
Piešťany (akcia <i>4. národné letecké dni</i>)	29. 05. 2010 – 30. 05. 2010
Žilina	31. 05. 2010 – 05. 06. 2010
Trnava	13. 06. 2010
Bratislava (akcia <i>RENDEZ</i>)	14. 06. 2010 – 20. 06. 2010
Zvolen (akcia <i>GRAND PRIX 2010</i>)	06. 09. 2010 – 12. 09. 2010

Z histórie - povstalecké pancierové vlaky

Po vypuknutí Slovenského národného povstania pociťovala 1.Československá armáda na Slovensku nedostatok ťažkých zbraní, preto sa prišlo k stavbe improvizovaných pancierových vlakov. Stavalo sa podľa predvojnového československého predpisu, pričom bola súprava na základe skúseností nemeckej a sovietskej armády doplnená o tankové vozne.

Rozkaz na stavbu pancierového vlaku Štefánik bol vydaný už 4. septembra 1944. Na jeho výstavbe sa po konštrukčnej stránke podieľali pplk. Štefan Čáni a npor. Hugo Velan - Wainberger. Stavba prebiehala v dielňach Slovenských železníc vo Zvolene. Prvý vlak bol hotový v rekordnom čase 14 dní, druhý Hurban dokonca za jedenásť. Vráťane tretieho vlaku Masaryk boli vlaky postavené spolu za päť týždňov.

Povstalecký pancierový vlak tak mal predsunutý (tykadlový), delový, guľometný vozeň a lokomotívu. Tankové vozne boli zaradené pred a za lokomotívu. Na zástavbu do tankových vozňov určili nepojazdné tanky Škoda LT vz. 35 prisunuté z Martina. Dielne slovenských železníc vo Zvolene na stavbu týchto vozňov použili vagóny radu Vd a VI, na ne položili nepojazdný tank, obložili ho kotlovým plechom a medzery vysypali štrkom. Pancierový vlak IPV-I Štefánik, veliteľ npor. Anton Tököly, mal tri tankové vozne, z toho jeden záložný. Vlak IPV-II Hurban, veliteľ kpt. Martin Ďuriš-Rubanský, mal tiež tri tankové vozne. Posledný IPV-III T. G. Masaryk, veliteľ kpt. Ján Kukliš, mal štyri tankové vozne, z toho dva záložné. Po boji pri Čremošnom, kde boli úplne zničené dve tankové veže, museli byť tieto vymenené. Počet tankov zabudovaných do IPV sa tak ustáľuje na dvanástich kusoch. Všetky tankové vozne zároveň prešli úpravou veží. Zrejme po vzore nemeckých predstavných pancierovaných tankov,

boli okolo veží navarené prídavné panciere hrúbky 15 mm. Podobne delový a guľometný vozeň, postavené z dvojosových „uhlákov“ radu U vznikli podobným spôsobom. Do vozňa bola vstavaná drevená konštrukcia, medzery boli vysypané štrkom a doplnené oceľovými doskami slúžiacimi ako pancierovanie. Delový vozeň mal vo svojej výzbroji jeden 8 cm kanón vz.5/8 a dva ťažké guľomety, guľometný päť ťažkých guľometov. Pancierová lokomotíva radu 320.2 nebola okrem zbraní obsluhy vyzbrojená, podobne ako plošinový vozeň, na ktorom sa prevážal materiál na opravu trate. Jeho primárnou úlohou však bola ochrana pancierovej súpravy pred nastraženou náložou.

Keďže pri improvizovaných pancierových vlakoch neboli použité pancierové plechy v pravom slova zmysle, hlavnou ochranou vozňov bola štrková výplň medzi stenami. Počas bojov došlo k viacerým zásahom nepriateľskými strelami, s niekoľkými výnimkami však nemali fatálny dosah na existenciu bojovej súpravy. V prípade, že by vlak dostal priamy zásah delostreleckým granátom, malo by to vážne dôsledky pre pancierový vlak, našťastie niečo také sa nestalo. V zásade možno povedať, že toto improvizované pancierovanie sa osvedčilo.

Spočiatku bol pancierový vlak IPV Štefánik natretý trojfarebnou kamuflážou (zelená, hnedá, okrová), neskôr bol natretý jednofarebne zelenou. Ďalšie vlaky Hurban a Masaryk boli natreté len zelenou farbou.

Pre zrekonštruovaný pancierový vlak IPV Štefánik bol zvolený pôvodný trojfarebný náter, pričom sa maľoval odtieňmi farieb príbuzných dobovým farbám. Nezachoval sa totiž žiadny dokument, osvetľujúci túto problematiku a spomienky pamätníkov sa v tomto smere rozchádzajú.

Do bojov zasiahli ako prvé vlaky Štefánik a Hurban začiatkom októbra 1944. Štefánik pri Starej Kremničke a Hurban pri Čremošnom. Zatiaľ čo Štefánik poväčšine operoval na juhozápadnom úseku frontu v rámci III. taktickej skupiny (Zvolen – Hronská Dúbrava, Zvolen - Krupina), Hurban bol nasadzovaný v rámci bojov na trati Harmanec – Čremošné a Brezno – Červená Skala. Masaryk bol nasadený koncom októbra do ťažkých obranných bojov na trati Brezno – Červená Skala. V posledných dňoch odporu povstaleckej armády boli vlaky sústredené do priestoru Harmanec – Uľanka, kde ich posádky opustili a stali sa po porážke povstania korisťou nemeckej armády.

Po skončení vojny sa na Slovensko vrátili tri vozne pancierových vlakov. Zatiaľ čo jeden tankový skončil v šrote, druhý bol zrekonštruovaný a zachoval sa vo Zvolene, pôvodne pre železničnou stanicou, dnes v areáli ŽOS Zvolen. Guľometný vozeň sa po rekonštrukcii dostal do areálu Múzea SNP v Banskej Bystrici.

Partneri projektu

Múzeum Slovenského národného povstania Banská Bystrica (Múzeum SNP)

Železnice Slovenskej republiky (ŽSR)

Železničná spoločnosť Cargo Slovakia, a.s.

Železničné opravovne a strojárne Zvolen (ŽOS)

Železničná spoločnosť Slovensko (ZSSK)

Mesto Zvolen

Chemolák Smolenice

Klub koľajovej historickej techniky Zvolen (KHT)